

STRATEGII DE PREDARE A ROMANULUI *TEMA PENTRU ACASĂ* DE NICOLAE DABIJA

Ludmila DOLGU-POPOVICI, profesoară de limba și literatura română,

IP Liceul Teoretic „Boris Dînga”, or. Criuleni

Natalia STRĂJESCU, conf. univ., dr.

Catedra Limba și Literatura Română, UST

Rezumat. *Lectura are un rol foarte important în viața copiilor, cu impact profund pentru anii următori. Cartea reprezintă cel mai complet depozit al inteligenței omenеști dobândit de-a lungul existenței noastre, devenind un prieten de necontestat. Didactica modernă așază în centrul procesului de învățămînt elevul, care participă la propria sa formare, profesorului revenindu-i rolul de a proiecta, organiza, de a conduce, de a corecta activitatea propriu-zisă, în vederea dezvoltării inteligenței și însușirii unei conduite adecvate. În cele ce urmează, vom încerca să reflectăm câteva strategii de predare a romanului Tema pentru acasă de Nicolae Dabija, cartea de căpătâi a intelectualității basarabene.*

Abstract. *Reading plays a very important role in children's life with a profound impact in the following years. The book is the most complete repository of human intelligence acquired during our existence, becoming an undisputed friend. Modern didactics places in the center of the educational process, the student, who participates in his own training, the teacher having the role of designing, organizing, leading, correcting the activity itself, in order to develop intelligence and appropriate behavior. In the following article we will try to reflect some strategies for teaching the novel Tema pentru acasă by Nicolae Dabija, the leading book of the Bessarabian intellectuals.*

Cuvinte-cheie: *didactica modernă, strategii, literatură, operă literară, învățămînt.*

Keywords: *modern didactics, strategies, literature, literary work, education.*

Literatura este văzută ca o ramură a artei, precizare extrem de importantă pentru procesul restructurării însușirii de către elevi a specificului artei, în general, și al literaturii, în special. Miron Costin, marele nostru cronicar definește metaforic actul intelectual al lecturii: „că nu iaste alta și mai frumoasă și mai de folos în toată viața omului zăbavă decât cetitul cărților...” În învățămîntul preuniversitar, prin obiectul literatura română nu „istoria literaturii” trebuie să se înțeleagă, cum s-a înțeles, în învățămîntul tradițional, ci *literatura română ca artă*, un continuu proces de dezvoltare, ca viziune și ca limbaj artistic. În acest context problematic, apare, firesc, întrebarea: *Cu ce trebuie să se ocupe metodică abordării literaturii în școală: cu predarea sau cu receptarea literaturii?* Răspunsul nostru categoric este că, literatura fiind artă, metodică modernă a cunoașterii ei nu predarea ei trebuie să o urmărească, ci receptarea ei, ceea ce înseamnă cu totul altceva. Prin predare se înțelege, în general, emiterea de informații despre o anumită realitate, proces în care emițătorul deține un rol activ, iar cel ce ascultă, unul pasiv, crezându-l pe cuvânt pe cel dintâi. Ca atare, o metodică modernă a însușirii limbajului specific al literaturii trebuie să se preocupe de procesul receptării artistice a

operelor, de metodele, procedeele și mijloacele specifice acestui proces, de înlesnirea contactului direct al elevului cu opera literară.

Ca urmare a celor menționate mai sus, putem observa că se manifestă anumite cerințe privind receptarea literaturii în școală, printre care enumerăm:

- a) „Textele literar-artistice și comentarea lor în școală impun înțelegerea faptului că ele devin mijloace pentru formarea elevilor ca cititori avizați de literatură, cu alte cuvinte, pentru cultivarea receptivității lor literare, ceea ce mai înseamnă și abandonarea practicii de a pune accentul pe excesul de informații istorico-literare, bibliografice, istorice, sociale, etc.
- b) Se impune ca elevii să fie permanent puși în contactul direct cu operele, să fie stimulată pe această cale, sensibilitatea lor, ceea ce presupune abandonarea obiceiului de a transmite observațiile critice ale altora despre operele în cauză.
- c) Profesorului de literatură i se cere să nu uite niciodată că literatura este unul dintre obiectele chemate să contribuie la realizarea educației estetice a elevilor, alături de alte obiecte, precum muzica, desenul. Cerința aceasta înseamnă că profesorul, bazându-se pe virtuțile estetice ale textelor literare, să se preocupe de dezvoltarea gustului pentru frumosul artistic (deci să nu neglijeze – de câte ori este cazul operei literare la opere din alte domenii ale artei – muzică, pictură, sculptură, arhitectură, cinema) pentru frumosul din natură, din relațiile interumane, să aibă în atenție cristalizarea criteriilor de apreciere a valorilor literar-artistice.
- d) Cerințele menționate nu pot fi respectate fără ca profesorul de literatură să fie el însuși avizat de literatură, capabil de reacții și interpretări personale ale fenomenelor literare și în măsură să accesibilizeze pătrunderea elevilor în mecanismele intrinsece ale textelor literare [1, p. 95-96].

Metodiștii Gabi Bărbulescu, Daniela Beșliu scot în prim-plan ca obiectiv fundamental al receptării literaturii în școală „cultura comunicațională și literară a elevilor, având în vedere prin aceasta capacitatea elevilor de a înțelege lumea din jurul lor, de a comunica, de a interacționa cu semenii, de a utiliza în mod eficient și creativ capacitățile proprii, de a continua în orice fază a existenței procesul de învățare” [2, p. 27]. Pornind de la ideea că literaturii, actului poetic trebuie să-i corespundă niveluri și orizonturi ale așteptării, că școala, contribuind la formarea acestora, trebuie să le alimenteze și să le întărească, să obișnuiască elevii cu spațiul, timpul, vocile literaturii, cu specificul imaginilor și cu rigorile expresivității, Ioan Derșidan susține că „gustul literar, imaginația, sensibilitatea și rafinamentul se educă prin lecția de limba și literatura română”, că „înțelegerea și explicarea literaturii cere o participare afectivă și rațională a elevilor, noțiuni clare, exprimare liberă” [3, p. 18].

Dacă opera literară este o expresie esențializată a umanului, a ceea ce este mai profund, mai caracteristic și mai durabil în ființa umană, o receptare a acesteia impune o pedagogie a lecturii. Percepută ca un „eveniment al cunoașterii”, lectura este un act de educație și de formare, astfel încât

cititorul trebuie să aibă conștiința că mesajul estetic al operei literare nu este numai traductibil, ci și transmisibil. Din partea cititorului, opera nu este numai așteptare, ci și provocare, nu numai receptare, ci și angajare. Or, după cum afirmam mai sus, aflat într-o continuă stare de comunicare, cititorul realizează prin lectură nu un act de reproducere, ci unul de creație.

Pentru a face o alegere informată a strategiilor de învățare, pentru a fi pregătit pentru proiectarea lecțiilor, profesorul trebuie să știe: ce metode de predare există, care sunt punctele tari și punctele slabe ale acestor metode, ce scopuri deservește fiecare dintre acestea, cum trebuie aplicate.

O sarcină fundamentală în realizarea unui învățământ cu prioritate formativ este „dezvoltarea capacității de gândire creativă a elevilor, conturarea unei personalități mobile, care se va putea integra cu ușurință în societate” [4, p. 143].

Simularea întâlnirii cu personajele operei literare reprezintă o strategie antrenantă și eficientă în procesul de interpretare a textului artistic. Or, jocurile de simulare „proiectează diferite situații de învățare bazate pe elemente și relații virtuale de conflict, de decizie, de asumare de roluri, etc., care angajează capacitatea de acțiune a elevului, spiritual său de competiție, posibilitățile sale de explorare euristică a realității.” Organizarea unei lecții sub forma întâlnirii simulate cu personajul operei literare le oferă elevilor posibilitatea de a pătrunde în psihologia acestuia, de a-și focaliza gândirea spre problema cu care se confruntă acesta, de a-și forma propria opinie cu privire la personaj. Ținând cont de specificul metodei, remarcăm două etape de lucru: etapa de pregătire și cea de prezentare.

Pentru desfășurarea eficientă a etapei de reprezentare, deosebit de importantă este pregătirea elevilor pentru întâlnire. Chiar dacă nu-i spectaculoasă, etapa de pregătire este cea care asigură succesul metodei. Pe parcursul ei, elevii fiind incluși în diverse activități de cercetare a operei artistice, a textelor de critică literară, vor întocmi (completa):

- a) Fișa biografică a personajului;
- b) Fișele nr.1, 2, 3 de notare pentru întâlnirea cu personajul;

Conținutul fișelor este expus în cele ce urmează. Vom aplica această fișă protagoniștilor romanului: *Tema pentru acasă* de Nicolae Dabija.

Fișa biografică a personajului:

- Locul nașterii și locul de trai;
- Vârsta;
- Categoria socială căreia îi aparține;
- Părinții (date sumare);
- Studiile;
- Ocupația;
- Starea civilă;

Fișa nr. 2, de notare pentru întâlnirea cu personajul:

Personajul: _____

Rolul atribuit: _____

Punctul de vedere propriu despre personaj:

- _____
- _____
- _____

Argumente din operă ce susțin punctul propriu de vedere despre personaj:

- a) _____
- b) _____
- c) _____
- d) _____

Răspunsurile posibile pe care le-ați da pentru a-i convinge pe oponenți să accepte punctul vostru de vedere:

- a) _____
- b) _____
- c) _____

Fișa nr. 3, de notare pentru întâlnirea cu personajul:

- Personajul;
- Rolul pe care personajul crede că i-l atribuie autorul în operă;
- Punctul de vedere al personajului despre sine și despre faptele sale:

• Eventualele argumente (răspunsuri) ale personajului necesare pentru a-i convinge pe alții (pe elevi) să accepte punctul său de vedere cu privire la comportamentul și faptele comise:

• Eventualele argumente/răspunsuri ale elevilor/oponenților, care să combată/să susțină părerea personajului: _____

Întâlnirea cu personajul operei literare poate decurge sub forma unei adunări, a unui interviu, a unei conferințe de presă etc. În cazul organizării întâlnirii sub formă de adunare, vor fi desemnați din timp elevii care vor juca rolul personajului. În timpul adunării, fiecare elev prezintă persuasiv, utilizând fișa biografică, fișele de notare întocmite anterior, punctul de vedere despre personaj. Elevii care sunt în rolul personajului iau notițe, adresează întrebări vorbitorilor. Adunarea continuă cu intervențiile „personajului”, care își exprimă părerea referitoare la cele expuse de oratori, la natura faptelor comise de el, la tipul de comportament manifestat pe parcursul acțiunii operei.

Dacă întâlnirea cu personajul operei literare va decurge sub forma unui interviu ori a unei conferințe de presă, profesorul va avea grijă ca elevii să evite întrebările de tipul: „Ce v-a determinat să acționați anume așa în situația dată?”, „De ce ați manifestat această atitudine față de personajul respectiv?”, etc. Credem că mult mai antrenante vor fi întrebările de tipul: „Dacă vi s-ar oferi șansa de a vă lua viața de la început, la ce ați renunța?”, „Cum ați proceda în situațiile date?”, „Unde ați greșit cel mai mult, dacă acceptați ideea că ați comis erori?” [4, p. 149].

Ecranizarea operei literare. Procedeu interactiv, acest mijloc urmărește mai multe obiective privind interpretarea textului artistic: descoperirea mesajului, a problematicii, a compoziției, caracterizarea personajelor, relevarea modalităților artistice de exprimare, a tehnicilor narrative, etc. Aceste lecții-ecranizare au fost concepute de noi sub forma unor tentative/încercări ale elevilor de a ecraniza imaginar opera studiată. Astfel, după lectura operei, ei sunt solicitați să-și închipuie că trebuie să o ecranizeze. Un prim obiectiv pe care trebuie să-l soluționeze ține de natura proiectatului film. Ce film vor/ pot elevii să turneze, în baza romanului *Tema pentru acasă* de Nicolae Dabija? Pentru a le facilita munca, profesorul le poate oferi o serie de variante posibile, cum ar fi: film social, de dragoste, detectiv, de aventuri, fantastic, istoric etc. În cazul în care elevii vor opta pentru o anumită variantă de răspuns, ei trebuie să o argumenteze cu referințe la materialul furnizat de operă. Astfel, militând pentru un film de dragoste, ei se vor referi la povestea de dragoste a lui Mihai și a Mariei. Profesorul nu va neglija nici variantele de răspuns pe care elevii nu le-au ales. El va solicita elevii să motiveze de ce nu e posibil să fie turnat un film fantastic/ de aventuri/ istoric? Dezbateră se va finaliza cu formularea temelor nuvelei, a problemelor abordate de scriitor. Având ca obiectiv descoperirea elementelor acțiunii, a celor mai semnificative momente ale operei, a rolului acestora în transmiterea mesajului, elevii vor trebui să rezolve mai multe probleme legate de următoarele întrebări-sarcini: Împărțiți lucrarea în cadre aparte. *Ce păreri, propuneri aveți? De ce anume aceste episoade le-ați ales pentru a le ecraniza? Ce vreți să subliniați în film introducându-le? La care din episoade veți renunța? Cum motivați?*

Metoda 6-3-5 sau brainwriting este un exercițiu complex care asigură cu succes activizarea învățării. Stabilește că nu impun perfecțiunea, acceptă alte idei decât cele la care se așteaptă inițial. Se pot crea, astfel, lucrări neobișnute, neașteptate, interesante. Se formează echipe de câte 6 elevi. Fiecare elev scrie 3 soluții la problema propusă pe foaia fiecăruia dintre cei 5 colegi din grup. Foaia circulă într-un sens stabilit. Prin preluarea ideilor colegului se deschid perspectivele și se îmbunătățesc ideile fiecărui participant.

Exemplu: Găsiți trei soluții pentru ca protagoniștii romanului *Tema pentru acasă* să-și înfrunte temerile și traumele cauzate de realitățile sociale. Discuția are semnificația unui schimb reciproc și organizat de informații și idei, impresii, păreri. Moderatorul discuției trebuie să aibă grijă să orienteze cu subtilitate răspunsurile elevilor, să lanseze întrebări provocatoare care să genereze cât mai multe

răspunsuri. Exemplu: *De ce credeți că...? De ce s-a întâmplat așa...? Ce ai fi făcut tu într-o asemenea situație? Ce crezi că a simțit personajul?* Aceste întrebări îi ajută pe elevi „să aprofundeze problema pusă în discuție, să-și clarifice perspectiva asupra cazului, să înțeleagă cauzele și efectele, să găsească soluții.”

Reportajul și interviul. În multiplele metode de interpretare a textului literar epic pot fi înscrise atât reportajul cât și interviul, tehnici care contribuie într-o mare măsură la dezvoltarea capacităților creative ale elevilor. Ca metodă de lucru utilizată la lecțiile de literatură, reportajul îi ajută pe elevi, în procesul/ în urma lecturii și cercetării operei literare, să obțină și să difuzeze informații, să ia unele notițe vizavi de fapt, o întâmplare, o manifestare de comportament al personajului.

Pentru realizarea unui interviu reușit, elevii vor fi îndrumați:

- Să-și concentreze atenția asupra întrebărilor „Cum?” și „De ce?”;
- Să întrebe interlocutorul: „De ce spuneți așa?”;
- Să ceară exemple, evaluări, comparații;
- Să facă în mod intenționat o afirmație greșită;
- Să revină la ceea ce nu s-a spus („Ar mai fi ceva important de adăugat”);
- Să formuleze întrebări adecvate temei și obiectivelor activității.

În concluzie, putem afirma că apelând la exerciții care provoacă mereu elevii spre aflarea noilor soluții, profesorul reușește să formeze o gândire creatoare. Prin rezolvarea exercițiilor creative, elevul încearcă să iasă din vechiul model de gândire. El nu renunță la ideile noi, chiar dacă par imposibil de realizat.

Bibliografie

1. Axenti, V., Verșina, M. Metodica predării limbii și literaturii române (în gimanziu și liceu). Suport de curs. Cahul: Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu”, 2010.
2. Bărbulescu, G., Beșliu, D. Metodica predării limbii și literaturii române în învățământul primar. București: Corint, 2009.
3. Derșidan, I. Metodica predării limbii și literaturii române. Oradea: EU Emanuel, 2003.
4. Șchiopu, C. Metodica predării literaturii române. Chișinău: CARMINIS, 2009.